

Editörler

Doç. Dr. Arzu Doğanay Bilgi - Dr. Öğr. Üyesi Ömür Gürel Selimoğlu

ÖZEL EĞİTİM VE KAYNAŞTIRMA

Yazarlar

Dr. Öğr. Üyesi Buket Kısaç
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Ünay
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Emrah Demir
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kurt
Dr. Öğr. Üyesi Raziye Erdem
Dr. Öğr. Üyesi Seda Karayazı Özsayın
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Sönmez
Dr. Öğr. Üyesi Sinan Kalkan
Öğr. Gör. Dr. Buket Ertürk
Öğr. Gör. Dr. Emrah Bilgiç
Öğr. Gör. Dr. Havva Aysun Karabulut
Öğr. Gör. Dr. Oya Arslan Armutcu

Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Editörler : Doç. Dr. Arzu Doğanay Bilgi - Dr. Öğr. Üyesi Ömür Gürel Selimoğlu

ISBN : 978-625-7825-51-1
e-ISBN : 978-625-7825-52-8
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2021

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Doğanay Bilgi, Arzu - Gürel Selimoğlu, Ömür

Özel Eğitim ve Kaynaştırma /

Editörler : Arzu Doğanay Bilgi - Ömür Gürel Selimoğlu

1.Basım. XIV + 322 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-51-1

e-ISBN: 978-625-7825-52-8

1.Özel eğitim, 2.Kaynaştırma / bütünleştirme, 3.Özel gereksinimli birey

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Editörler:

Arzu Doğanay Bilgi / *Gazi Üniversitesi*

Ömür Gürel Selimoğlu / *Akdeniz Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Sinan Kalkan / *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi*

2.Bölüm:

Oya Arslan Armutcu / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

3.Bölüm:

Emrah Bilgiç / *Sakarya Üniversitesi*

4.Bölüm:

Seda Karayazı Özsayın / *Adıyaman Üniversitesi*

5.Bölüm:

Fatih Emrah Demir / *Gaziantep Üniversitesi*

6.Bölüm:

Havva Aysun Karabulut / *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

7.Bölüm:

Mustafa Kurt / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

8.Bölüm:

Raziye Erdem / *Trabzon Üniversitesi*

Ebru Ünay / *Trabzon Üniversitesi*

9.Bölüm:

Serdar Sönmez / *Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

10.Bölüm:

Buket Kısaç / *Zonguldak B.Ecevit Üniversitesi*

11.Bölüm:

Buket Ertürk / *Ordu Üniversitesi*

ÖNSÖZ

Günümüz toplumlarında, özel gereksinimli bireylerin haklarını insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren ve özel gereksinimli bireylerin, eğitim başta olmak üzere toplumsal yaşamın tüm alanlarında ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit katılımlarının sağlanmasını amaçlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım son elli senede pek çok ülkenin yasal düzenlemelerinde ve eğitim sistemlerinde toplumsal eşitliğin sağlanması düşüncesinin eğitimde bir yansıması olarak "Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa" doğru giden köklü bir değişiklik meydana getirmiştir. Bu köklü değişiklik, okul sistemleri içinde özel gereksinimli bireylerin eğitimde fırsat eşitliğini elde edebilecekleri kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarını ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde de ayrıştırmadan kapsayıcılığa giden süreçte özel gereksinimli bireylerin eğitimin her kademesinde tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eşit eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerle özel gereksinimli bireylerin kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerini sürdürmeleri esas alınmıştır. Bu gelişme öğretmen yetiştirme politikalarında da değişiklikler meydana getirmiş ve tüm öğretmen yetiştirme programlarına özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları ile ilgili dersler konmasına neden olmuştur.

Bu kitap, öğretmen adaylarının özel eğitim ve kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla yapılan eğitim uygulamaları konularında temel bilgi ve becerilerini desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Kitap on bir bölümden oluşmaktadır. Kitapta öncelikle öğretmen adaylarının bilmesi gereken özel eğitimle ilgili temel kavramlar açıklanmış, özel eğitimde tanı ve değerlendirme süreçlerine dair bilgiler verilmiş ve özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler ve özellikleri tanıtılmıştır. İzleyen bölümlerde ise sırası ile kaynaştırma/bütünleştirme ve destek özel eğitim hizmetleri, öğretimin bireyselleştirilmesi ve bireyselleştirilmiş eğitim programı, kaynaştırmada/ bütünleştirmede akademik ve akademik olmayan becerilerin desteklenmesi, sınıf yönetiminde etkili stratejiler ve davranış yönetimi konularına yer verilmiştir. Kitapta son olarak öğretmen adayları için özel gereksinimli çocuğa sahip

aileleri çocuklarının eğitim sürecine nasıl dahil edebileceklerine ve onlarla nasıl iş birliği kurabileceklerine dair stratejilerin yer aldığı aile katılımı ve işbirliği bölümü bulunmaktadır.

Kitabın hazırlanmasında birçok uzman görev almıştır, emeği geçen tüm uzmanlarımıza ve bu çalışmayı organize aşamasından baskı aşamasına kadar her aşamasını yürüten Lisans Yayıncılık çalışanlarına teşekkür eder, kitabın bu alandaki mesleki gelişimler için yararlı olmasını dileriz.

İstanbul, 2021

Editörler

Doç. Dr. Arzu Doğanay Bilgi

Dr. Öğr. Üyesi Ömür Gürel Selimoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GÖSTERGELER / <i>Sinan Kalkan</i>	1
1.1. Özel Eğitimde Temel Kavramlar	2
1.2. Özel Eğitim ve Kaynaştırma ile İlişkili Temel Göstergeler	9
1.2.1. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması	9
1.2.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Görülme Sıklığı	10
1.2.3. Özel Eğitimde Erken Müdahale	10
1.2.4. Özel Eğitimde Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar	13
1.3. Kaynaştırma Eğitiminin Felsefi Temelleri	14
1.4. Özel Eğitim Alanında Mesleki Gelişim ve İşbirliği	17
Yararlanılan Kaynaklar	20
Bölüm 2 ÖZEL EĞİTİMDE TANILAMA VE DEĞERLENDİRME / <i>Oya Arslan Armutcu</i>	25
2.1. Değerlendirme	27
2.1.1. İnfomal Değerlendirme	28
2.1.2. Formal Değerlendirme	28
2.1.3. Değerlendirme Aşamaları	30
2.1.3.1. Tarama	30
2.1.3.2. Gönderme Öncesi Süreç/Yönlendirme Öncesi Süreç	37
2.1.3.3. Gönderme-Yönlendirme Süreci	38
2.1.3.4. Tanılama ve Yerleştirme	41
2.1.3.5. Program Geliştirme ve Uygulama	46
2.1.3.6. Programın Değerlendirilmesi	49
Yararlanılan Kaynaklar	51

Bölüm 3
ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMİ OLAN ÖĞRENCİLER I / *Emrah*
Bilgiç

57

3.1. Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler	57
3.1.1. Özgül Öğrenme Güçlüğü	58
3.1.2. Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Özellikleri	59
3.1.3. Özgül Öğrenme Güçlüğü Konusunda Aile ve Öğretmenlere Öneriler	61
3.2. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Olan Öğrenciler	63
3.2.1. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)	64
3.2.2. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Öğrencilerin Özellikleri	64
3.2.3. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Konusunda Aile ve Öğretmenlere Öneriler	66
3.3. Dil-Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler	68
3.3.1. Dil-Konuşma Bozukluğu	69
3.3.2. Dil-Konuşma Bozukluğu Olan Öğrencilerin Özellikleri	70
3.3.3. Dil-Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler Konusunda Aile ve Öğretmenlere Öneriler	70
3.4. Özel (Üstün) Yetenekli Öğrenciler	72
3.4.1. Özel (Üstün) Yetenekli Öğrenciler	73
3.4.2. Özel (Üstün) Yetenekli Öğrenciler Özellikleri	73
3.4.3. Özel (Üstün) Yetenekli Öğrenciler Konusunda Aile ve Öğretmenlere Öneriler	75
Yararlanılan Kaynaklar	77

Bölüm 4
ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMİ OLAN ÖĞRENCİLER – II / *Seda*
Karayazı Özsayın

81

4.1. Zihin Yetersizliği Olan Öğrenciler	81
4.1.1. Zihin Yetersizliği	81
4.1.2. Zihin Yetersizliğinin Nedenleri	82
4.1.3. Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri	84
4.1.4. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	85

4.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler	87
4.2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu	87
4.2.2. Otizm Spectrum Bozukluğunun Nedenleri	88
4.2.3. Otizm Spectrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Özellikleri	90
4.2.4. Otizm Spectrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Akademik Becerilerinin Gelişimi	92
4.2.5. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	92
4.3. Duygu Davranış Bozukluğu Olan Öğrenciler	93
4.3.1. Duygu Davranış Bozukluğu	93
4.3.2. Duygu Davranış Bozukluğunun Nedenleri	95
4.3.3. Duygu Davranış Bozukluğu Olan Bireylerin Özellikleri	95
4.3.4. Duygu ve Davranış Bozukluğu Olan Öğrencilerin Akademik Becerilerinin Gelişimi	97
4.3.5. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	98
4.4. Çoklu Yetersizliği Olan Öğrenciler	98
4.4.1. Çoklu Yetersizlik	98
4.4.2. Çoklu Yetersizliğin Nedenleri	99
4.4.3. Çoklu Yetersizliğin Özellikleri	100
4.4.4. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	101
Yararlanılan Kaynaklar	103

Bölüm 5
ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMİ OLAN ÖĞRENCİLER III
/ Fatih Emrah Demir

109

5.1. Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler	109
5.1.1. Görme Yetersizliğinin Tanımları	109
5.1.2. Görme Yetersizliğinin Nedenleri	110
5.1.3. Yaygın Görme Bozuklukları	112
5.1.4. Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilerin Özellikleri	113
5.1.5. Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilerin Akademik Becerilerinin Gelişimi	115
5.1.6. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	115
5.2. İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler	117
5.2.1. İşitme Yetersizliğinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması	117
5.2.1.1. İşitme Yetersizliğinde Terimler	117

5.2.1.2. İşitme Yetersizliğinin Sınıflandırılması	118
5.2.2. İşitme Yetersizliğinin Nedenleri	120
5.2.3. İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri	121
5.2.4. İşitme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilerin Akademik Becerilerinin Gelişimi	124
5.2.5. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	125
5.3. Ortopedik Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrenciler	126
5.3.1. Ortopedik Yetersizlik Tanımı	126
5.3.2. Ortopedik Yetersizliğin Sınıflandırılması	127
5.3.2.1. Nöromotor Bozukluklar	127
5.3.2.2. Dejeneratif Bozukluklar	130
5.3.3. Ortopedik Yetersizliklerin Nedenleri	131
5.3.4. Ortopedik Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri	131
5.3.5. Ortopedik Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilerin Akademik Becerilerinin Gelişimi	133
5.3.6. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	133
5.4. Süreğen Hastalıklardan Etkilenmiş Öğrenciler	134
5.4.1. Astım	134
5.4.2. HIV+/AIDS	135
5.4.3. Diyabet	136
5.4.4. Epilepsi	137
5.4.5. Süreğen Hastalıkların Nedenleri	137
5.4.6. Süreğen Hastalıklardan Etkilenmiş Öğrencilerin Özellikleri	138
5.4.7. Aile ve Öğretmenlere Öneriler	138
Yararlanılan Kaynaklar	139

Bölüm 6
KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME VE DESTEK
ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ / Havva Aysun Karabulut

147

6.1. Kaynaştırma ve Önemi	147
6.2. Bütünleştirme ve Önemi	151
6.3. Kaynaştırma ve Bütünleştirmenin Farkı	152
6.4. Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Tüm Paydaşlar için Önemi	153
6.5. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarının Gerçekleşeceği Sınıfları/Okulları Hazırlama	158

6.6. Destek Özel Eğitim Hizmetleri	162
6.6.1. Sınıf İçi Yardım	163
6.6.2. Özel Eğitim Danışmanlığı	164
6.6.3. Destek Eğitim Odası	164
6.7. Türkiye’de Kaynaştırmadan Bütünleştirmeye Geçişte Araştırmalar	165
6.8. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarında Öğretmenlere Düşen Sorumluluklar	167
Yararlanılan Kaynaklar	169

Bölüm 7
ÖĞRETİMİN BİREYSELLEŞTİRİLMESİ VE
BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMLARI/*Mustafa Kurt*
177

7.1. Öğretimin Bireyselleştirilmesi	177
7.1.1. Bireyselleştirilmiş Öğretim	178
7.1.1.1. Bireyselleştirilmiş Öğretim Geliştirme ve Uygulama Süreci	179
7.1.2. Farklılaştırılmış Öğretim	184
7.1.2.1. Farklılaştırmanın Bileşenleri	185
7.1.2.2. Farklılaştırma Stratejileri	186
7.2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)	187
7.2.1. BEP’in Gerekliliği ve Yasal Dayanakları	188
7.2.1.1. BEP’in Gerekliliği	188
7.2.1.2. BEP’in Yasal Dayanakları	190
7.2.2. BEP ve BEP’in Yapısı	191
7.2.2.1. BEP Nedir?	191
7.2.2.2. BEP’in Öğeleri	191
7.2.2.3. BEP Geliştirme ve Uygulama ile İlgili Kurul ve Birimler	192
7.2.3. BEP Geliştirme Süreci	194
7.2.3.1. Aday Gösterme/Fark Etme	194
7.2.3.2. Yetersizliğin Ölçümlenmesi	195
7.2.3.3. Eğitsel Ölçümleme	196
7.2.3.4. BEP Geliştirme	198
7.3. BEP ve Öğretimin Bireyselleştirilmesi Sürecindeki Önemi	201
Yararlanılan Kaynaklar	203

Bölüm 8
KAYNAŞTIRMADA/BÜTÜNLEŞTİRMEDE
AKADEMİK BECERİLERİN DESTEKLENMESİ / Raziye Erdem -
Ebru Ünay **209**

8.1. Akademik Becerilerin Öğretim Programlarındaki Yeri ve Önemi	209
8.1.1. İşlevsel Akademik Beceriler	210
8.1.2. Özel Gereksinimli Öğrenciler için Akademik Müfredatın Önemi	211
8.2. Başarılı Bir Kaynaştırma/Bütünleştirme Bileşeni Olarak Öğretimsel Uyarlamalar	211
8.2.1. Okulda Gerekli İşbirliğinin Sağlanması	213
8.2.2. Öğrencinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi	214
8.2.3. Öğrencilerin İhtiyaçlarına Uygun Öğretimsel Uyarlamalar Sağlanması	215
8.2.4. Öğretimsel Uyarlamaların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi	215
8.3. Öğretimin Uyarlanması	216
8.3.1. Öğrenme Ortamının Uyarlanması	217
8.3.2. İçeriğin Uyarlanması	217
8.3.3. Öğretim Yöntemlerinin Uyarlanması	218
8.3.4. Materyalin Uyarlanması	221
8.3.5. Ölçme ve Değerlendirmede Uyarlamalar	222
8.3.6. Öğretimde Evrensel Tasarım	225
8.4. Öğretimsel Uyarlama Örnekleri	226
8.4.1. Türkçe Dersine Yönelik Öğretimsel Uyarlamalar	227
8.4.2. Matematik Dersine Yönelik Öğretimsel Uyarlamalar	228
8.4.3. Fen Dersine Yönelik Öğretimsel Uyarlamalar	230
Yararlanılan Kaynaklar	234

Bölüm 9
KAYNAŞTIRMADA/BÜTÜNLEŞTİRMEDE AKADEMİK OLMA-
YAN BECERİLERİN DESTEKLENMESİ / Serdar Sönmez **241**

9.1. Akademik Olmayan Beceriler	241
9.1.1. Günlük Yaşam Becerileri	243
9.1.2. Sosyal Beceriler	247
9.1.3. İletişim Becerileri	249

9.2. Akademik Olmayan Becerilerin Desteklenmesinde	
Kullanılabilecek Öğretim Yöntem ve Stratejileri	250
9.2.1. Yanlızsız Öğretim Yöntemleri	250
9.2.2. Beceri Öğretim Yaklaşımları	251
9.2.3. Doğrudan Öğretim Yöntemi	252
9.2.4. Model Olmayla Öğretim	254
9.2.5. Akran Aracılı Öğretim	255
9.2.6. Sosyal Öyküler	257
9.2.7. Bilişsel Süreç Yaklaşımı ve Sosyal Problem Çözme	258
9.2.8. Kendini Yönetme Stratejileri	259
9.2.9. Doğal Öğretim Yöntemleri	260
Yararlanılan Kaynaklar	265

Bölüm 10	
SINIF YÖNETİMİNDE ETKİLİ STRATEJİLER VE	
DAVRANIŞ YÖNETİMİ / Buket Kısaç	271

10.1. Problem Davranış ve Nedenleri	272
10.2. Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarının Yapıldığı Sınıflarda Sınıf Yönetimi	277
10.3. Problem Davranışı Önlemeye Dayalı Stratejiler	277
10.3.1. Sınıf Düzeni Oluşturmak	278
10.3.2. Olumlu Öğretmen-Öğrenci Etkileşimi	280
10.3.3. Seçim Yapma	285
10.3.4. Davranışsal Momentum	285
10.3.5. Şartsız Dikkat Verme	287
10.4. Problem Davranışı Azaltmada Sebebine Dayalı Stratejiler	288
10.4.1. İlgi Çekmek Amaçlı Yapılan Davranışlar için Kullanılan Stratejiler	288
10.4.1.1. Görmezden Gelme	288
10.4.1.2. Uygun Davranışla Öğretmenin Dikkatini Çekmeyi Öğrenme	289
10.4.2. Görevden Kaçınma ya da Kurtulma Amaçlı Yapılan Davranışlar için Kullanılan Stratejiler	291
10.4.2.1. Öğretim Programında Değişiklikler Yapmak	291
10.4.2.2. İşlevsel İletişim Öğretme	291
10.4.3. Somut Nesnelere Ulaşmak Amaçlı Yapılan Davranışlar için Kullanılan Stratejiler	292
10.4.3.1. İşlevsel İletişim Öğrenme	292

10.4.4. Duyusal Uyararı Elde Etmek Amaçlı Yapılan Davranışlar için Kullanılan Stratejiler	293
10.4.4.1. Davranışı Kesintiye Uğratma ve Yeniden Yönlendirme	293
Yararlanılan Kaynaklar	294

Bölüm 11	
ÖZEL EğİTİMDE AİLE KATILIMI VE İŞBİRLİğİ / Buket Ertürk	299

11.1. Özel Gereksinimli Bireyin Doğumunun Aileye Etkileri	299
11.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Doğumu ile Ailelere Düşen Görevler	301
11.2.1. Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuğun Eğitimi	302
11.2.2. Özel Gereksinimli Bireyin Bakım İhtiyacı ve Aileye Düşen Maddi Sorumluluklar	302
11.2.3. Ailenin Diğer Çocuklarının Refah ve Bakımı	303
11.2.4. Aile İçi İlişkiler	303
11.2.5. Ailenin Sosyal İlişkileri	304
11.3. Ailenin Eğitime Katılımının Önemi	305
11.4. Aile ile İőbirlięini Artıracak Öğretmen Özellikleri	306
11.4.1. Karşılıklı Saygı ve Güven	306
11.4.2. Birlikte Çalışma	307
11.4.3. Açık ve Etkili Bir İletişim	307
11.5. Aile-Okul İletişimi	308
11.5.1. Aile ile Yüz Yüze Görüşme	308
11.5.2. Yazılı İletişim	310
11.5.3. Telefon ile İletişim	311
11.6. Aile Eğitimi ve Katılımı	311
11.6.1. Ailenin Okulda Eğitime Katılımı	312
11.6.2. Ailenin Evde Eğitime Katılımı	313
11.6.3. Davranışsal Aile Eğitimi	314
Yararlanılan Kaynaklar	318